

آیت... عطاردی در سفر تبلیغی

شد و مطالعه و تحقیق در این زمینه را شروع کرد و تا پایان عمر به طور خستگی ناپذیر ادامه داد. در واقع خراسان از قرن اول هجری با ورود اسلام به ایران اهمیت خاصی می یابد و خراسانی ها در مناطق آسیای صغیر و اروپای شرقی منشأ خدمات و آثار فراوانی در حوزه فرهنگ و تمدن اسلام و ایران می شدند و دین اسلام نیز توسط همین قوم در قرن چهارم به شبه قاره هند برده شد.

بر این اساس خراسان حدود پنج سال به نحو چشمگیری مهد تمدن و فرهنگ بوده است. علامه عطاردی با همتی و صف ناپذیر در این زمینه اقدام به انجام تحقیقات میدانی و کتابخانه ای در ایران و خارج از ایران کرد. ایشان ابتدا با مطالعات جغرافیایی محدود خراسان بزرگ را مشخص کرد و پس از این مرحله به استخراج شهرها، قصبات، ولایات و روستاها پرداخت و از آنجا رجال علم، ادب، حکمت، فرهنگ، سیاست و... مربوط به هر منطقه را شناسایی کرد. در مرحله نهایی نیز با مطالعات و تحقیقات میدانی و مسافرت به مناطق مربوط در ایران و خارج از ایران به مشاهدات و جمع آوری اطلاعات و اسناد و مدارک پرداخت.

وفات

علامه عطاردی در عصر جمعه سوم مرداد ۱۳۹۳ مصادف با ۲۷ رمضان ۱۴۳۵ در تهران وفات یافت و در جوار مضجع شریف رضوی در بقعه شیخ طبرسی به خاک سپرده شد. عاش سعید اومات سعیدا.

رسید و ایشان به تنظیم و تدوین و تألیف ره توشه های خود پرداخت، در حالی که در این سی سال تألیفات متعددی را به دنیای دین و دانش عرضه کرده بود.

تأسیس مرکز فرهنگی خراسان

علامه عطاردی برای جمع، حفظ و تداوم نشر آثار، تألیفات و تحقیقات خویش به فکر ایجاد مؤسسه فرهنگی و تحقیقاتی مستقلی برآمد؛ بنابراین با مطالعه همه جانبه و مشورت با علما، فضلا و اهل تحقیق، با همت و پشتکاری والا در سال ۱۳۸۴ به انجام این مهم موفق شد. بنابراین در تهران مؤسسه ای به نام «مرکز فرهنگی خراسان» تأسیس و کتابخانه شخصی اش را به آنجا منتقل کرد. ایشان این مرکز را به همراه کتابخانه و همه تألیفاتش وقف آستان قدس رضوی و برای اداره آن هیئت امنایی را تعیین کرد و تا زمانی که در قید حیات بود، خودش اداره و نظارت بر آن را عهده دار بود. هم اکنون نیز این مرکز تحت نظارت هیئت متولیان اداره می شود.

اهداف مرکز فرهنگی خراسان به طور مبسوط و به وضوح در وقف نامه آن مکتوب قید شده است. مأموریت اصلی این مرکز تحقق اهداف طرح عظیم «فرهنگ خراسان» است که ایشان حدود نیم قرن از عمر گران بهای خویش را در ایران و جهان صرف مطالعات میدانی و کتابخانه ای در باره آن کرد و همه آثارش در ذیل همین عنوان شکل گرفت.

در سال ۱۳۴۰ علامه عطاردی متوجه اهمیت و جایگاه خراسان بزرگ، این خطه فرهنگ پرور حوزه تمدنی شرق

سید محسن حکیم، سید ابوالقاسم خوبی و شیخ آقابزرگ تهرانی شد. ایشان همچنین از آیت... سید محمد هادی میلانی نیز اجازه روایت دارد. علامه عطاردی هنگامی که در مدینه اقامت داشت نیز از عالم بزرگ حنفی، شیخ محمد ابراهیم ختنی که از مشایخ زیادی اجازه روایت داشت و از محبان اهل بیت (ع) بود، اجازه روایت گرفت و از این طریق به سلسله راویان و مشایخ حدیث در ماوراءالنهر و حرمین شریفین و مصر و شام پیوست. تحقیقات و تتبعات علمی ایشان همواره مورد تشویق بزرگانی چون علامه امینی، علامه شعرانی و آیت... مرعشی نجفی قرار گرفته است.

سفرهای علمی خارج از ایران

از آنجا که طرح تحقیقاتی بزرگ علامه عطاردی، «فرهنگ خراسان»، مستلزم تحقیقات میدانی و کتابخانه ای گسترده ای بود، ایشان پس از بازدید سراسری از تمام کتابخانه های مهم ایران و مطالعه و بررسی مجموعه کتب چاپی، مخطوطات و منابع دست اول موجود در ایران، برای جمع آوری اسناد و مدارک و اطلاعات بیشتر تصمیم به سفرهای علمی خارج از کشور گرفت. بنابراین، با مسافرت به کشورهای آریانه، آسیا، اروپا و آفریقا، از آقیانوس هند تا آقیانوس اطلس در جست و جوی ناشناخته ها به مطالعات کتابخانه ای و میدانی طاقت فرسایی دست زد.

این سفرهای علمی و تحقیقاتی از سال ۱۳۴۴ تا ۱۳۷۰ طول کشید. در سال ۱۳۴۴ پس از سفر عتبات عالیات در اسفندماه عازم حجاز شد و در حرمین شریفین در کتابخانه های مکه و مدینه به مطالعه و تحقیق پرداخت. پس از بازگشت از این سفر در زمستان ۱۳۴۵ به هندوستان رفت و سپس از پاکستان و افغانستان دیدن کرد و از کتابخانه های این کشور بهره برد. وی دوباره در سال ۱۳۴۸ عازم شبه قاره هند شد و مطالعات و تحقیقاتش را پی گرفت. در سال ۱۳۵۳ پس از انجام مناسک حج به کشورهای یمن، مصر، سوریه و لبنان سفر و از کتابخانه های مهم این کشورها بازدید کرد.

سال ۱۳۵۴ عازم اروپا شد و از کشورهای انگلستان، فرانسه، بلژیک، آلمان و سپس ترکیه دیدن کرد و از کتابخانه های آن کشورها نیز بهره های علمی لازم را برد. علامه عطاردی در سال ۱۳۵۹ برای سومین مرتبه سفر کوتاهی به هندوستان انجام داد و پس از آن در سال ۱۳۶۰ عازم آن شبه قاره شد و به مدت سه سال در آن دیار اقامت کرد و چندین مجلد از تألیفات خویش را به چاپ رساند. ره آورد سفرهای متعدد ایشان به شبه قاره هند در کتاب «سیری در کتابخانه های هند و پاکستان» منعکس شده است.

ایشان سال ۱۳۶۶ با سفر به روسیه از کتابخانه های مسکو و سن پترزبورگ دیدن کرد و پس از آن عازم ازبکستان، تاجیکستان و ترکمنستان شد و از کتابخانه ها و مراکز فرهنگی و آثار تاریخی این کشورها بازدید کرد. سرانجام در سال ۱۳۷۰ سفرهای علمی و تحقیقاتی علامه عطاردی با کوله باری سنگین از اسناد و مدارک و اطلاعات ذی قیمت میدانی و کتابخانه ای به پایان

